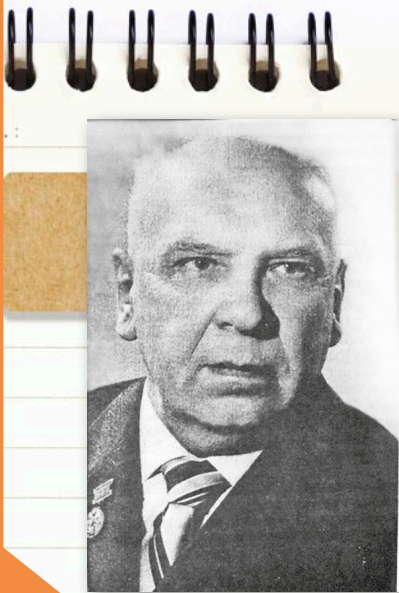


Пионер реаниматологии

Сегодня реанимация прочно вошла в арсенал врачей неотложной помощи, без которой трудно себе представить современную медицину. Однако о том, что создателем реаниматологии и первым, кто применил новый метод для спасения жизни людей на практике, был наш земляк Владимир Неговский, знают далеко не все



Владимир Неговский опубликовал более 400 работ, в том числе 12 монографий и руководств, многие из которых переизданы за рубежом на 16 языках

РОЖДЕНИЕ МЕЧТЫ

Владимир Александрович Неговский родился 19 марта 1909 г. в небольшом украинском городке Козелец на Черниговщине в семье учителей. У его отца Александра Тимофеевича и матери Варвары Семеновны было 9 детей, с младших лет приученных к труду. Володя, например, выпасал коров на берегах реки Остер.

В юности Владимир Александрович заболел костным туберкулезом и долгое время провел в больнице. Лечение голеностопного сустава требовало длительной госпитализации, и ему пришлось 13 месяцев провести в Киевском институте туберкулеза. Уже тогда юноша решил стать врачом, мечтая, что в его больнице не будет патологоанатомического отделения, потому что никто не будет умирать. Во время болезни Володя, прикованный к постели, много читал, тщательно готовился к экзаменам в медицинский институт. В 1928 г. поехал учиться в Москву, где не было ни родных, ни знакомых, ни кровя над головой, поэтому несколько ночей он провел у колонн Храма Христа Спасителя. После первого экзамена ему позволили жить в классной комнате одной из школ, где он спал на доске, уложенной на парты.

Владимир Неговский успешно сдал экзамены и стал студентом 2-го медицинского института (в то время — университета). Он получил стипендию и место в общежитии. Среди его преподавателей был профессор Ф.А. Андреев, тот самый, кто еще в 1913 г. издал монографию «Опыты восстановления деятельности сердца, дыхания

и функций нервной системы», где описал свои опыты по оживлению собак. Умершей собаке препарировали сонную артерию и в обескровленное сердце шприцом ввели подогретую кровь. Сердце животного забилось — и оно ожило. Опыты, описанные в этой монографии, произвели на студента Неговского неизгладимое впечатление и в значительной степени повлияли на выбор дальнейшей деятельности, ведь кто-то должен был позаботиться, чтобы результаты эксперимента использовались для оживления человека. Это стало мечтой будущего ученого.

ПЕРВАЯ В МИРЕ

После окончания института в 1933 г. В.А. Неговский некоторое время работал врачом в Московской области, а затем был принят на должность научного сотрудника в патофизиологическую лабораторию Центрального института гематологии и переливания крови под руководством профессора С.С. Брюхоненко, где проработал с большим увлечением около года. Здесь он приобщился к экспериментам и вскоре опубликовал результаты первой научной работы «Влияние коагуляторов и стабилизаторов крови на изолированную кишку кролика», вместе с тем не забывая о своей мечте и не пропуская ни одного опыта по оживлению экспериментальных животных. Ему и группе молодых сотрудников удалось добиться не только оживления, но и стойкого выживания. Забегая вперед, скажем, что всего Владимир Александрович опубликовал более 400 работ, в том числе

12 монографій і керівництв, багато з яких переиздані за рубежом на 16 мовах.

Молодого ученого не покидала ідея відновлення життєвих функцій умиряючого організму, і в 1936 г., набравшись смелості, він звернувся до голови Совнаркому В.М. Молотову з листом, де доводив перспективність і необхідність роботи в області оживлення організму. Лист взяв дію, і 19 жовтня 1936 г. був підписаний наказ про організацію лабораторії спеціального призначення по проблемі «Відновлення життєвих процесів при явленнях, схожих до смертю». З цього моменту почалося формування наукової школи В.А. Неговського. Оскільки подібна лабораторія була створена вперше в світі, перед нею стояла мета — вивчення загальних закономірностей умиряння, розробка патогенетично обґрунтованого методу оживлення і відновлення життєвих функцій організму. Видатний нейрохірург Н.Н. Бурденко, одним з перших оцінивши теоретичне і практичне значення нового наукового напрямку, дав згоду розмістити цю маленьку лабораторію в Інституті нейрохірургії, який він очолював, і допоміг налаштувати її роботу.

ФРОНТОВИЙ ОПИТ

В початку Великої Вітчизняної війни лейтенант медичної служби В.А. Неговський організує фронтову бригаду і разом зі своїми колегами негайно виїжджає в польовий госпіталь під Смоленськом. Тут, на Західному фронті, на передовій, вперше експериментальні дослідження перевірялися практикою. Більше 40 поранених бійців, знайдених в стані агонії або клінічної смерті через масивну кровопотерю, раніше обречені на смерть, були спасені.

Накопичений досвід В.А. Неговський (в віці лише 34 роки!) узагальнює в вийшовшій в 1943 г. на газетній папері (війна все-таки) в видавництві «Наркомздрав» монографії «Відновлення життєвих функцій організму, знаходячись в стані агонії або клінічної смерті». Ця книга була перекладена на англійську мову і вийшла в восьми випусках журналу *American Review of Soviet Medicine*. В 1945 г. виходить ще одна книга — «Опыт терапии состояний агоний и клинической смерти в войсковом районе» («Медгиз», Москва). В воєнні роки В.А. Неговський захистив дві дисертації: кандидатську (1942) і докторську (1943).

ВСЕГДА ВПЕРЕДИ

Після закінчення війни, починаючи з 1946 г., співробітники лабораторії стали надавати допомогу умиряючим хворим в Інституті грудної хірургії АМН СРСР. Лабораторія завойовувала визнання і підтримку, і в 1948 г. отримала статус самостійного наукового закладу (в главі з В.А. Неговським) під назвою «Лабораторія експериментальної фізіології по оживленню організму» АМН СРСР.

На шляху становлення нової науки В.А. Неговський висунув поняття клінічної і біологічної смерті. По його трактуванню, клінічна смерть — це стан організму (визначається, згідно багатовіковим медичним канонам, як зупинка серця і припинення дихання), який насправді є перехідним процесом від життя до смерті біологічної, необратимою. Організм умиряє поступово. Спочатку загасають функції більш вразливих тканин організму, потім — всі більш стійкі і фізіологічно найбільш давні структури. Клінічна смерть вже не є життям, але ще не є смертю. Отже, це стан оборотне. З зупинкою роботи серця і дихання не слід припиняти боротьбу за життя людини, і з допомогою відповідних реанімаційних заходів можливо повне відновлення функцій організму.

Опыт первопрободцев увлек молодых врачей-энтузиастов из других городов, и Минздрав СССР в 1952 г.

видає першу інструкцію по виведенню людей з стану клінічної смерті. Але охорона здоров'я великої держави не могла розраховувати на зусилля горстки спеціалістів, і в 1958 г. наказом міністра охорони здоров'я в клініках СРСР починають створювати відділення реанімації. Координацію цієї складної роботи поклали на лабораторію В.А. Неговського. В результаті всього за два десятиліття в країні була створена нова галузь медицини, названа її створителями «реаніматологією».

Попастись в лабораторію В.А. Неговського і стажуватись в ній вважали за честь як співвітчизники, так і зарубіжні вчені. Роботи, які велись в лабораторії, опережали своє час, незважаючи на те, що в старому, непристосованому будівлі працювали всього лише кілька десятків співробітників во главі з своїм керівником. В 1977 г. її переіменували в Науково-дослідницьку лабораторію загальної реаніматології АМН СРСР, а в 1985 г. — Науково-дослідницький інститут загальної реаніматології АМН СРСР (нині — Російської АМН). В 1985–1988 гг. Володимир Александрович був директором, а потім радником створеного ім інституту. Помер він 2 жовтня 2003 г. в Москві.

«ПАДРЕ РЕАНИМАЦИОНЕ»

Сьогодні роботу серця і дихання відновлюють сучасні медичні апарати. Зокрема, серце запускають з допомогою дефібрилятора — потужного розрядного пристрою, що подає (через шкіру інтактної грудної клітки) 25-амперний двохфазний електричний імпульс Гурвича (по імені винахідника перших дефібриляторів, вихованця лабораторії В.Н. Неговського). За цикл досліджень по розробці і впровадженню в медичну практику електроімпульсного методу лікування аритмій серця групи вчених, в яку входили проф. Н.А. Неговський і д-р мед. наук Н.Л. Гурвич, в 1970 г. була присуджена Державна премія СРСР. К розробкам Інституту реаніматології, керівником Володимиром Александровичем, стосуються і впровадження в клініку замінителя донорської крові — перфторана, відомого як «голуба кров», а також багато інших винаходів.

Післяходцями школи академіка Російської АМН В.А. Неговського вважали і вважають себе вчені багатьох країн світу. Він був обраний членом Французької, Словенської і Познанської академій, почесним членом Європейського товариства по реанімації і Міжнародного товариства по медицині оживлення і неотложних станів, а також нагороджений золотими і срібними медалями ряду академій і університетів світу. З особливим шануванням до нього відносились американці і італійці. Останні назвали Володимира Александровича *Padre reanimazione* і включили його в список найбільш відомих лікарів ХХ ст.

Підготував Руслан Примак

